

Knelpunten in de gewasbescherming

Johanneke Wingelaar

Afdeling Geïntegreerde Gewasbescherming

Wat zijn knelpunten in de gewasbescherming in 2004? Met deze vraag heeft de afdeling Geïntegreerde Gewasbescherming van de Plantenziektenkundige Dienst zich de tweede helft van 2003 beziggehouden. De door de sector aangedragen knelpunten zijn beoordeeld of ze ook echt onoverkomelijk zijn. In dit artikel lichten we aan de hand van enkele voorbeelden toe hoe we dat hebben aangepakt. Voor deze door de Plantenziektenkundige Dienst 'erkende' knelpunten worden oplossingen gezocht.

Convenant

Voorjaar 2003 hebben het ministerie van LNV, het ministerie van VROM, LTO Nederland, Stichting Natuur en Milieu, Agrodiss, VEWIN, Unie van Waterschappen en Nefyto het Convenant Duurzame Gewasbescherming gesloten. Hierin staan in hoofdlijnen afspraken gericht op duurzame gewasbescherming. Onderdeel hiervan is het oplossen van knelpunten op de korte termijn door het verlenen van vrijstellingen voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Voor teeltseizoen 2003 werden 59 knelpunten van een totale lijst van 110 opgelost.

In het convenant is afgesproken dat overheid en bedrijfsleven samen een inspanning leveren het aantal knelpunten voor 2004 met minimaal 50% te verminderen. Eén van de manieren om dit te bereiken, was een brede, stevige toets om te beoordelen of de door de sector aangegeven knelpunten ook echt onoverkomelijk zijn, op een voor alle partijen heldere wijze uitgevoerd.

Stevige toets

De convenantpartijen hebben de Plantenziektenkundige Dienst gevraagd een aanpak voor een stevige toets te ontwikkelen en deze uit te voeren. Belangrijk hierbij was dat alle partijen, met hun uiteenlopende belangen, zich in de aanpak zouden kunnen vinden.

In de uitwerking bestaat het 'stevige' er uit dat de sector onderbouwt dat het om een knelpunt gaat en dat voor ieder knelpunt meerdere deskundigen uit onderzoek, voorlichting en teelt bevestigd worden. Doel van deze bevestiging is in beeld te brengen welke maatregelen (preventieve, teelttechnische, niet-chemische en chemische) beschikbaar zijn en in hoeverre daarmee het probleem afdoende bestreden kan worden. De 'heldere' wijze kreeg invulling door duidelijke communicatie met de convenantpartijen over de aanpak en de criteria die voor de toets gebruikt zijn en welke afweging de Plantenziektenkundige Dienst gemaakt heeft in haar eindoordeel.

De rol van de Plantenziektenkundige Dienst bij deze aanpak is dus het verzamelen van informatie bij externe deskundigen en het be-

oordelen en wegen daarvan ten behoeve van een eindadvies.

Criteria

Een knelpunt wordt gedefiniëerd als 'een gewasbeschermingsprobleem dat op dit moment niet adequaat kan worden voorkómen of bestreden met een effectief pakket van maatregelen voor geïntegreerde gewasbescherming'. Dit wordt getoetst aan de hand van criteria die samen met het LEI zijn uitgewerkt. Er is gebruik gemaakt van twee van de drie 'criteria voor onmisbaarheid' uit de bestaande Regeling Toelatingseisen Landbouwkundig Onmisbare Gewasbeschermingsmiddelen:

- de ontwikkeling of instandhouding van een geïntegreerd gewasbeschermingssysteem is niet meer mogelijk indien een middel niet wordt toegelaten;
- een landbouwtechnisch doelmatige, geïntegreerde teelt van het gewas is, mede vanuit oogpunt van kosteneffectiviteit, niet mogelijk.

Uitwerking criterium a.

Onder criterium a. wordt bijvoorbeeld verstaan dat geïntegreerd telen met inzet van biologische bestrijders niet (meer) mogelijk is omdat een correctiemiddel ontbreekt.

Uitwerking criterium b.

Het aspect kosteneffectiviteit uit criterium b. is uitgewerkt in de volgende subcriteria: 'de teler maakt op voorhand van-

wege het knelpunt de afweging dat het niet meer aantrekkelijk is om met een teelt te starten' Voorbeeld: Een teler durft een contract niet aan te gaan omdat door het ontbreken van een herbicide hij verwacht niet de goede kwaliteit (vrij van bepaalde onkruidzaden) te kunnen oogsten. 'er een reële kans is dat een teler tijdens de teelt besluit dat het niet loont om de teelt te oogsten' Voorbeeld: Het loont niet meer het product te oogsten omdat het inmiddels is verrot of omdat uitsorteren van het aangetaste product niet lonend is. 'het product door kwaliteitsverlies in een heel ander marktsegment met een heel andere prijs valt' Voorbeeld: Appels zijn door schurft aangetast waardoor de kwaliteit zodanig is dat de appels alleen nog verwerkt kunnen worden tot appelmoes, wat een veel lagere prijs betekent. In bovenstaande omschrijving wordt met 'de teler' niet bedoeld de individuele teler, maar de telers als groep. Bij 'de teler' hebben we een modern, geïntegreerd bedrijf voor ogen. Als de meerderheid van de bedrijven een bepaald werktuig of installatie heeft, gaan we er van uit dat dit de normale praktijksituatie is.

Niet meegenomen criteria

Het derde criterium, waar we bij deze toets niet naar gekeken hebben, is het ontstaan van een zeer hoog resistentierisico als een middel niet wordt toegelaten. Achterliggende gedachte om dit niet mee te nemen, is dat de toets gaat over knelpunten in 2004 en resistentierisico iets is dat zich ontwikkelt als op de langere termijn geen (ander) middel beschikbaar is.

Voorbeelden

Hoe zag deze toets er in de praktijk uit?

Voor een aantal gewasbeschermingsproblemen was het klip en

klaar dat het om een knelpunt ging of alleen om een wens van de sector. Voor sommige problemen was het een lastige afweging.

Een voorbeeld van een erkend knelpunt is de bacterieziekte geelziek in Hyacint. Er zijn diverse preventieve maatregelen mogelijk: gebruik van gezond uitgangsmateriaal, niet in een nat gewas lopen, machines ontsmetten, eerst handmatig aangetaste plekken rooien, opslag van hyacint verwijderen en 'heetstook'. Deze zijn echter niet afdoende effectief om geelziek in hyacint te voorkomen of te bestrijden. De ziekte kan van naburige percelen binnenkomen. Door frequente gewasinspectie probeert men alle door geelziek aangetaste planten op te sporen. In 2004 zijn middelen op basis van formaldehyde (ambtshalve toelating) en kasugamycine toegelaten voor de bestrijding van geelziek. Middelen op basis van kasugamycine zullen echter in 2004 niet meer beschikbaar zijn omdat de toelatingshouder ze niet meer levert. De toepassing van formaldehyde in het dompelbad zorgt alleen voor de ontsmetting van de buitenkant van de bol; geelziek in de bol wordt niet bestreden. Als er te veel aangetaste plekken op een perceel zijn, worden alle planten geschoffeld of uitgetrokken. Als dit in het begin van het groeiseizoen gebeurt, is de gehele partij veelal verloren. Bij aantasting op het veld later in het groeiseizoen hangt het van de keuring af of de partij in een lagere klasse terechtkomt. De eindconclusie luidt dat geelziek in hyacint in 2004 een knelpunt is op basis van criterium b. 'een landbouwtechnisch doelmatige, geïntegreerde teelt van het gewas is, mede uit oogpunt van kosteneffectiviteit, niet mogelijk'.

Een voorbeeld waarbij het duidelijk om een wens van de sector ging en niet om een knelpunt, is de aanvraag voor vrijstelling van zilverthiosulfaat voor het doorbreken van mannelijke steriliteit in

komkommer en augurk. Het doorbreken van de mannelijke steriliteit is in 2004 mogelijk met behulp van zilvernitraat (via de Regeling Uitzondering Bestrijdingsmiddelen) en dit werkt afdoende. Het doorbreken van mannelijke steriliteit in komkommer en augurk is dan ook niet erkend als knelpunt.

Hetzelfde doet zich voor bij regenplekkenziekte in de biologische appelteelt. Door de uitplant van schurftresistente rassen, waarbij in de zomer geen bespuiting met zwavel wordt uitgevoerd, krijgen schimmels die regenplekkenziekte veroorzaken een kans. In 2004 is zwavel toegelaten ter bestrijding van schimmelziekten in de biologische teelt van appels. Met een aantal preventieve bespuitingen op het juiste moment is het probleem goed onder controle te houden. Ook hier is een afdoende maatregel beschikbaar waardoor regenplekkenziekte in de biologische appelteelt niet als knelpunt erkend is.

Voor een aantal gewas-aantastercombinaties lagen de zaken echter veel minder duidelijk en is verschillende keren met de deskundigen over en weer gesproken voordat het kwartje een bepaalde kant op viel. Legering in vlas is zo'n voorbeeld. Sturing van de stikstofbeschikbaarheid in vlas is de belangrijkste factor voor het slagen van de teelt. Elke vlasteler tracht zo zorgvuldig mogelijk de beschikbare stikstofhoeveelheid voor het gewas te sturen middels de keuze van het voorgewas (en de bemesting in het voorgewas), het afzien van organische bemesting, en het zo krap mogelijk houden van de stikstofbemesting in het vlasgewas. Door goed management zou het probleem in de hand gehouden moeten kunnen worden maar de weersomstandigheden zijn bepalend voor het al dan niet optreden van legering. Uiteindelijk is dit knelpunt na wikken en wegen erkend.

Soms werd het aangedragen knelpunt gedeeltelijk erkend zoals bij bladluizen in kool. In gevoelige koolsoorten, spruitkool, sluitkool, Chinese kool en boerenkool kan de schade als gevolg van bladluizen oplopen tot een volledig onverkoopt product. In bloemkool en broccoli levert een bladluisaantasting zelden grote opbrengstdervingen of kwaliteitsverlies. De eindconclusie luidt dat op basis van criterium b. bladluizen in spruitkool, sluitkool, Chinese kool en boerenkool knelpunten zijn in 2004. Het gaat hierbij met name om de melige koolluis, perkbladluis en katoenluis. In bloemkool en broccoli is het bladluisprobleem niet zodanig dat het een knelpunt vormt.

Een voorbeeld van een knelpunt dat erkend is op grond van criterium a. 'de ontwikkeling of instandhouding van een geïntegreerd gewasbeschermingssysteem is niet meer mogelijk indien een middel niet wordt toegelaten' is mineervliegen in de teelt van tomaat, paprika en Spaanse peper. Het geïntegreerde gewasbeschermingssysteem in deze teelten is zeer complex. Met inzet van natuurlijke vijanden kan het grootste deel van het seizoen de mineervliegpopulatie op een acceptabel niveau gehouden worden. Bestrijding van andere plagen in het gewas (luizen of rupsen) of door een minder effectieve werking van de natuurlijke vijanden in het najaar kan het evenwicht

tussen natuurlijke vijanden en mineervliegen verstoren. In die periode treedt economische schade door mineervliegen doorgaans op. De toegelaten insecticiden zijn breedwerkend en kunnen niet gebruikt worden zonder het geïntegreerde gewasbeschermingssysteem ernstig te verstoren.

Resultaat

Van de 121 in behandeling genomen onderbouwingen zijn vier gewasbeschermingsproblemen tussentijds opgelost door reguliere toelating of anderszins vóórdat een eindadvies werd uitgebracht. In totaal heeft de Plantenziektkundige Dienst 117 eindadviezen uitgebracht. In deze 117 eindadviezen worden negentig problemen geheel of gedeeltelijk erkend als knelpunt; voor de overige 27 gewasbeschermingsproblemen luidt het eindadvies dat het beschikbare maatregelenpakket voldoende effectief is. Van de negentig erkende knelpunten zijn er elf (mede) erkend op basis van het criterium a. en 81 (mede) erkend op basis van het criterium b. De beoordeling is in november 2003 opgeleverd aan de convenantpartners.

Vervolg

Het plan was dat het College voor de Toelating van Bestrijdingsmiddelen (CTB) in samenwerking met Agrodīs (vereniging van toeleveranciers van gewasbeschermingsmiddelen) aan het werk zou gaan voor oplossingen. Door de ontwikkelingen in het convenant, recent heeft Stichting Natuur en Milieu zich teruggetrokken, is het op het moment van schrijven van dit artikel nog niet zeker wat de vervolgstappen zullen zijn.

